

Tummas í Dali:

List — ein natúrligur og sjálvsagdur lutur í tilveru fólksins

R. Broby-Johansen: Kunstvejviser. Med Broby i Vendsyssel og Hanherrederne. 96 s. Kr. 168, —. Forlag: Hamlet.

Seinast í júlí mánaða kom bókin »Kunstvejviser. Med Broby i Vendsyssel og Hanherrederne« eftir danska listagranskaranum, R. Broby-Johansen. Hetta er fyrsta bindið av eini røð um mentunar- og listasøgu Danmarkar, hvør landslutur viðgjørður einsæris.

Ætlanin er, at tað í alt skulu verða 10 bind, sum hesin 78 ára gamli knassin skal leggja til rættis og skriva! Í mai komandi ár kemur annað bindið: »Vestjylland — fra grænsen til og med Thy«.

Sjálvur inngangssetningurin til bókin er vitni um, at vit her hava eina

bók, ið er skrivað av einum manni, sum er sjáldsama djarvur í sínum pástandum:

»Góð listaverk eru góðar søgur, ein fær slongdar upp í gronina, ikki nakað æstetiskt fjákavesin«, skrivur Broby.

Og tað má ásannast, at á leiðini gjøgnum Vendsyssel og Hanherrederne við Broby sum ferðaleiðara finnast nógv sterk tekin um, at so er. Broby er kunnugur sum fáur við staðið. Hann er føddur í Ålborg, og í tveytiárunum búði hann í Sviklöv, og tey seinastu árinu hevur hann fleiri summur á rað havt skeið um list á háskúlanum í Vrå.

Evnið er skipað í fyra partar. Sum inngangur til hvønn einstakan part er eitt kort í litum yvir tann ávís landslutin, og ein reyð strika á kortinum visir leiðirnar. Broby sjálvur hevur gingið, og sum hann mælir øðrum til at ganga, um tey ætla sær ein túr til henda norðasta landslut Danmarkar.

Aftaná fylgir ein topografisk leksikon yvir øll staðarnøvnini, og í sama viðfangi verður nevnt, hvat ein serliga eigur at leggja til merkis, um ein ferðast á hesum leiðum. Og tað er ótrúligt, sum tey proletarisku eyguni siggja nógv.

Síðan koma Brobysa hugleiðingar, sum hann hevur gjørt sær á túrinum, sum tann reyða strikan á kortinum visir.

Sum altið er Broby demokratiskur í síni skrivning. Stílin er knappur og orðavalið beinrakið. Har finst ongin óneyðug uppramsan av orðum, nevnum, rithøvundum, listafólki. Onki prál, sum ein so ofta kann lesa millum reglurnar hjá akademiskum og borgargløgum listaummælurum. Og so skrivur hann danskt — uttan byttisliga akademiska fjantan við fremmandorðum, sum fá skilja, og sum einans taka pláss.

Bókin er á tremur við myndum — einar sjeiti, so at siga allar í litum. Og her sum altið visir Broby sitt demokratiska lyndi. Myndandi listafólk frá staðnum sleppa fram at bera fram sína hugsan um

natúrur og livið í landslutinum síðan steinöldina. Eisini slík listafólk, ið Broby ikki heldur so nógv um.

Myndirnar eru ein ógvuliga týðandi táttur í bókini. Tær eru jättandi og noktandi til tekstina, og eru sambært Broby eins týðandi og hon. Fleiri av myndunum eru eftir navnframum listafólki sum Niels Larsen Stevns, Anna Ancher og Anna Maria Lütken.

Í sínum hugleiðingum á ferðini greiðir Broby leyst og fast frá menniskjum á staðnum — teimum núlevandi og forfedrum teirra. Rithøvundar og skald sum Hans Kirk, Holger Drachmann og Herman Bang eru knýttir at hesum landsluti og sleppa vit eisini at hoyra, hvørjar tankar teir gjørdur sær um landslutin. Broby lurtar soleiðis ikki einans eftir »fakfólki«, men letur eisini onnur koma til orðanna. Fólk á staðnum sleppa at greiða frá eins og rithøvundar og skald.

Men Broby sjálvur stigur eisini fram, og tað á ein slíkan hátt, at øll leggja merki til hann. Sum t.d., tá ið hann leiðir okkum inn á listasavnið í Ska-gen — sum annars er eitt væl umtókt listasavn og nógv vitjað — og sigur sína meining um, hvat er inni har:

»Tað er summarfríðar-list. Heiðursverdugir minnislutur á einum gøvugum baðstaði. Við djarvum fiskimonnnum, fá-tækum, men reiðilígum og við hjartanum á tí rétta staðnum undir oljudansinum sum málandi statistar. Fiskimenninir fingur eina krónu um dagin fyri at standa model«.

Ella tá ið hann visir okkum Stevns-málningarnar á gamla bókasavni-num í Hjørring, sum nú er blivið gripasavn:

»Tað er synd, bóka-savnið blivið til gripa-savn. Eins og øll góð listaverk eru myndirnar gagn-list og ætlaðar sum nakað natúrligt og sjálvsagt í tilveru fólksins, ein søga, ein fær slongda upp í gronina, ikki nakað æstetiskt fjákavesin«.

Í bókini leggur Broby stóran dent á at lýsa livið og støðuna hjá arbeiðandi

fólkinum. Bøndrunum og fiskimonnnum, arbeiðarunum og kvinnunum, og striðið hjá hesum mótvegis útpínarunum, statsvaldinum, kirkjuni og ognarmonnum.

Í samband við sínum kanninum av hesum viðurskiptum verður Broby noyddur at staðfesta, at:

»Tá ið saman um kemur, er tað sum áður søgan hjá ráðandi klassanum (ognarklassanum), tað snýr seg um«.

Søgan hjá arbeiðandi fólkinum er ikki skrivað enn.

Sum eina roynd til at vísa danska fólkinum, at søgan er so nógv annað enn tað, almenna søguskrivningin stendur fyri, grevur Broby fram skjól, sum ein annar ravnur. Og nógv var alment góðtiknar fatanir um søguligar skrivingin missa teirra stóði. Sum t.d. frásagnirnar hjá Goldschmidt um degnin Martin Dietz, sum var dømdur og fongslaður í 1818, tí hann fór í part við bøndrunum; søgan um Skipper Clement, sum m.a. leiðdi bøndurnar til stríð í 1534. Ella søgan um Allerupdrengene, sum 1840'unum vórðu meisl-aðir til deyðis saman við systirini, sum var við barn — og aftanfyrir stóð harramaðurin á staðnum saman við fútanum og øðrum umboðum fyri tann háttvirða yvirklassen.

Onkur vil kanska halda, at hetta hevur onki við list at gera. Men list er ein natúrligur og sjálvsagdur lutur í tilveru fólksins. Og einans á henda hátt — soleiðis sum Broby hevur gjørt tað, er tað gjørligt at fáa dýpd í søguna. Bert við at seta harragarðarnar, kirkjurnar, gravsteinarnar, ja listaverk av øllum slag í samband við dagligu tilveru fólksins, er tað gjørligt at skilja týdningin av teimum, hvørja uppgávu og meining hesi hava havt í samföðini.

Tekur ein heildarmyndina burtur, missur hvør einstakur lutur, sum jú er við at skapa hana, sín týdning og verður í veruleikanum onkisigandi.

Ein kann vera ósamdur við Broby — og tað eru tað sanniliga nógv, ið eru — men tað skerst neyvan burtur, at hansara fram-

løga er hugtakandi og bindir lesaran — eisini figgindar hansara — til at lesa, hvat hann hevur at siga.

Og bókur hansara verða lisnar! Fleiri túsdun eintøk av nevndu bók vórðu seld longu tvær tær fyrstu vikurnar.

Hugaligt at vita sær, at hesin proletarurin, sum livdi undir slíkum neyðarsligum umstøðum, sum nærmast kunnu samanlíknast við hvat USA hevur at bjóða sínum lit-aðu, og sum danska borgaraskapið eftir ferimuni hevur roynt at kvalt, skorið tunguna og hendurnar av, jagstrað, fongsl-að og dømt, í dag verður avmyndaður í øllum bløðum tess.

Tað man vera ein beiskur biti hjá hesum sama borgaraskapi, at noyðast at lata børn síni undirvíst í hesum proletarisku bókum.

Tað er sjálvsagt, at føroyingar, sum búgva í hesum danska landslutinum keypa bókin. Men eisini fyri føroyingar í Føroyum er bókin ein dýrgripur. Tað er so nógv, sum føroysk listafólk skylda sinum starvsfelagum í Danmark. Tað er eisini so nógv, sum arbeiðandi fólkið í Føroyum hevur felags við tað danska — umfram teir somu valds-harrarnar. Og kanska kundi hetta stásliga verk kveikt áhuga fyri einum líknandi verki um Føroyar...

Eg kundi ikki lata vera við at spyrja Broby, nær verkið um Føroyar kundi væntast at verða liðugt.

Hann svaraði:

»Eg havi satt at siga ætlanir um eina slíka bók um Føroyar. Fái eg umstøður til at seta hesar ætlanir mínar í verk, vildi eg gjørt tað meira enn fegin«.

Vit kunnu ikki annað enn ynskja honum góða eydnu, tí hvat kundu vit ynskt okkum meira enn at fingið henda gløgga proletariska heilan at framlagt mentunar- og listasøgu okkara, eins og hann nú er farin undir viðvíkjandi Danmark, og sett hana í eitt altjóðaligt samband, sum ongin føroyingur higartil hevur sæð seg foran fyri.

Handverks-lærlingar

Aðalfundurin verður hildin á skúlaheiminum við Marknagilsvegin tann 25/9 kl. 19.30.

Allir eiga at mæta.

Føroya
Handverkslærlingafelag

Havnar

Badmintonfelag

hefur ársaðalfund týsdagin 12. september kl. 20.00 í Ítróttarhøllini.

Dagsskrá samb. lógini.

NEVNDIN

Kunngerð

Tað verður her gjørt kunnugt, at fólkaatkvøða um valrættaraldurin til fólkingið fer fram týsdagin 19. september 1978 í samkomuhøll kommunuskúlans fyri veljarar í Tórshavnar býi, á Sundi, í Mjørkadal og Tórshavnar uttanbýggjar kommunu (tá ikki Norðadalur og Syðradalur).

Atkvøðutiðin verður frá kl. 10—13 og frá 15—20 og verður tá givið uppát, so skjótt støðgur kemur í.

Valstýrið í Tórshavn,
5. sept. 1978
Marius Weihe
fm.